

Náměty k diskusi

Dva náměty k diskusi

Ludvík Edelsberger

Nedá mi, abych se jako jeden z nejstarších dosud žijících členů (77 let) České (původně Československé) pedagogické společnosti neozval alespoň se dvěma náměty k naší činnosti. A to tím spíše, že v roce 2004 vzpomene 40. výročí založení Československé pedagogické společnosti při ČSAV (v roce 1964), takže tu bude nepochybně příležitost bilancovat a hodnotit její vývoj (předlistopadový i polistopadový). Jistě by stálo za to, věnovat tomuto vývoji historickou monografii, která by mohla zmapovat přínos naší vědecké společnosti k rozvoji pedagogické teorie a praxe u nás.

(1) Již ve zprávě o činnosti České pedagogické společnosti při ČSAV za rok 1991 se konstatovalo, že vedle osmi regionálních poboček má ČPdS devět odborných sekcí, přičemž za hlavní přínos naší Společnosti – vedle expertizní činnosti – se tu považovalo obnovení činnosti právě těchto odborných sekcí. Jmenovitě šlo o sekci obecné pedagogiky (včetně axiologie a filozofie výchovy), dějin pedagogiky, srovnávací pedagogiky, pedagogické psychologie, školní pedagogiky (včetně školních reforem), didaktiky obecné a oborových didaktik, sociální pedagogiky (včetně výchovy k hodnotám a pedagogiky volného času), pedeutologie (spolu s teorií školské správy) a speciální pedagogiky. První přehledka výsledků práce alespoň některých z těchto sekcí se pak konala v listopadu roku 1992 na řádném sjezdu České pedagogické společnosti v Ústí nad Labem.

Stejně tak ve stanovách ČPdS, schválených na tomto sjezdu, se předpokládá – vedle poboček (a klubů) podle územního hlediska – též existence sekcí (a zájmových skupin) podle odborného zaměření jejich členů. Jmenování garantů (či gestorů) odborných sekcí bylo svěřeno nově ustavené Radě pedagogických věd.

Rovněž v závěrech sjezdu ČPdS v září roku 1994 v Hradci Králové bylo uloženo „prvořadou pozornost věnovat průběžnému zkvalitňování odborných aktivit poboček, sekcí (!) a tvůrčích týmů i klubů ČPdS“. Vedle deseti

celostátních odborných sekcí (k původním devíti přibyla ještě sekce pedagogického měření a metodologie pedagogického výzkumu) bylo uvedeno též deset klubů při pobočkách (od klubu teorie výchovy a vzdělávání žáků mladšího školního věku přes kluby teorie výchovy a vzdělávání v jednotlivých vyučovacích předmětech až po klub řízení výchovy a vzdělávání). Ty však – až snad na sporadické případy – vůbec nevznikly. Pokud jde o celostátní sekce, tak snad jediná pedeutologická sekce se podepsala pod konferenci k 50. výročí vysokoškolského vzdělávání učitelů v Brně v roce 1995.

Ještě v témže roce se objevuje (v PO čís. 16–17/95) opakovaná výzva (pod titulkem: Nezapomínáme, k čemu jsme se zavázali?) z usnesení sjezdu ČPdS v roce 1994 v Hradci Králové k aktivizaci též celostátních sekcí (nejenom regionálních poboček) naší Společnosti. Ale již v nových Stanovách České pedagogické společnosti, schválených na jejím sjezdu v září roku 1996 ve Šlapanicích u Brna, se nemluví o sekcích, ale šířeji o zájmových sdruženích (sekce se dostávají toliko do závorky až za kluby, unie atd.), která mohou být přičleněna ke Společnosti a která jsou zřizována podle odborného zaměření svých členů bez ohledu na územní hledisko. Garanta zájmového sdružení již nejmenuje Rada pedagogických věd, ale volí si ho zájmové sdružení samo. Má právo zúčastnit se jednání výboru Společnosti toliko s hlasem poradním, na rozdíl od předsedy pobočky, který je řádným členem výboru Společnosti. V podstatě stejně je tomu – pokud jde o sekce (rozuměj: zájmová sdružení) s celostátní působností – rovněž ve Stanovách České pedagogické společnosti, schválených sjezdem naší Společnosti 25. ledna roku 2001. Zato ve Zprávě o činnosti České pedagogické společnosti za období let 1998–2000 (srv. v PO čís. 1/2001) už není o sekcích Společnosti ani zmínka.

Jak je z našeho malého historického ohlednutí patrné, celostátní sekce ustupují a pozvolna se vytrácejí, a to nejenom ve sjezdových dokumentech či materiálech, ale především v životě naší České pedagogické společnosti. Stačí se podívat, co nakonec zbylo z oněch deseti kdysi uváděných sekcí Společnosti, které měly rozvíjet svoji specializovanou odbornou činnost v celostátním měřítku.

Naproti tomu byl učiněn pokus se založením Senior klubu při ČPdS s celostátní působností. (Ve Zprávě o činnosti ČPdS za období 1996–98 označen též jako Sekce seniorů.) Návrh na jeho ustavení byl schválen na sjezdu ČPdS 12. září 1996 v Brně. Ovšem program tohoto Klubu seniorů, tak jak byl publikován (v PO čís. 3/97), nepřesvědčuje příliš o opodstatnění takového „spolku“. Využívat setkávání seniorů na všech akcích „v rámci ČPdS“ můžeme i bez klubu. A pokud jde o „lepší generační propojení v pedagogické komunitě“ (jak se praví v závěrech sjezdu ČPdS v září roku 1998 v Brně), zdá se mi být takové posilování mezigenerační komunikace tím, že Senior

klub bude spolupracovat s nově navrhovaným Junior klubem (!), spíše kontraproduktivní.

Daleko přirozenější a efektivnější by bylo, podle mého soudu, vrátit se k onomu sjezdovému doporučení z roku 1994 o „zkvalitňování odborných aktivit“ ČPdS a pokusit se obnovit celostátní sekce naší Společnosti podle odborného zaměření jejich členů (bez rozdílu věku) – od pedagogiky obecné až po pedagogiku speciální. Bylo by to též v souladu s požadavkem „akcentovat vědeckou orientaci České pedagogické společnosti“, jak jej formuloval brněnský sjezd ČPdS v roce 1998. Jako člen naší Společnosti od jejího založení v roce 1964, jemuž bylo svěřeno předsednictví celostátní (tehdy československé sekce speciální pedagogiky) od poloviny sedmdesátých do začátku devadesátých let minulého století, vím z vlastní zkušenosti, co užitečné práce se dalo vykonat, a to navzdory ideologickému útlaku v neblahém období normalizačních deformací. Dovoluji si proto přijít v současných demokratických poměrech s podnětem na znovuustavení této odborné sekce (jakož i všech ostatních) s působností v rámci celé České republiky.

(2) Chloubou České pedagogické společnosti může být nepochybně její časopis *Pedagogická orientace*. A to jak celá jeho polistopadová řada všech jednadvaceti čísel „redaktorů-zakladatelů“, stejně jako regulérní čtvrtletník s novou vnější podobou od prvního čísla ročníku 1997. Ocenit je třeba zejména tu skutečnost, že se z původního zpravodaje ČPdS při ČSAV v roce 1991 podařilo postupně vyprofilovat svébytný odborný časopis. Bývá v této souvislosti zpravidla deklarováno, že svým zaměřením *Pedagogická orientace* nechce konkurovat jiným odborným časopisům, zejména ne časopisu *Pedagogika*, ale že chce jenom jejich obsah „vhodně doplňovat a aktualizovat“.

Stojí tu za zevrubnější povšimnutí především struktura časopisu (její rubriky stálé, ev. příležitostné), která si však – i podle mínění redakce – svoji podobu teprve hledá. Je pochopitelné, že v procesu přeměny zpravodajského občasníku ČPdS na odborný čtvrtletník v oboru pedagogiky se měnily především názvy jednotlivých rubrik ve snaze časopis lépe strukturovat a dát mu vhodnější členění.

Tomu se zpravidla vymykají všechna monotematická čísla časopisu, věnovaná jednomu tématu nebo přinášející sjezdové materiály z tak či onak zaměřených konferencí; ta pak reflektují obsahovou strukturu těchto konferencí. V této souvislosti je pozoruhodné, že jedině monotematická čísla 6/92 až dvojčíslu 8–9/94 *Pedagogické orientace*, v nichž byly publikovány přednášky a výsledky z druhé polistopadové konference ČPdS v Ústí n. L. v roce 1992 na hlavní téma *Tradice a perspektivy české školy a pedagogiky v nadějích a krizích soudobého světa*, respektují alespoň zčásti názvy sekcí

naší Společnosti, jak tehdy ještě fungovaly a snad i prosperovaly (viz výše). A tak se tu můžeme setkat s rubrikami jako Filozofie výchovy a obecná pedagogika, Dějiny pedagogiky a školství, Školní pedagogika, Pedagogická psychologie, Didaktika obecná a oborová, Sociální pedagogika, Pedeutologie, Speciální pedagogika, Školská správa v teorii a praxi.

Naproti tomu jako atypické názvy rubrik lze uvést tyto: Problém výchovy je problém člověka a jeho hodnot, Pedagogika v období společenského převratu, Za rekonstrukci a rehabilitaci pedagogiky, Za nové paradigma pedagogiky, Za školu „dobře spořádanou“, Za novou podobu školy a školství, K transformaci školy a školství, K vnitřní reformě naší školy, Sondy ve světě teorie a praxe, Orientace pedagogiky a další.

Od čísla 21/96 se objevuje rubrika s všeobecným označením Stati (v jednom specifickém případě též Přehledové studie), v níž se ocitají závažnější a zpravidla delší příspěvky na nejrůznější témata. Vedle toho se však vyznačuje historická problematika dějin pedagogiky v oddíle nejprve jako Historia – magistra vitae, později pak jako Historická sdělení, Historie a dnešek, Historické promluvy a nejnověji jako Historické okénko (až do současnosti). Stejně jako sociální pedagogika i výchova k hodnotám a pedagogika volného času se od názvu samostatné rubriky Sociální pedagogika přes označení K otázkám sociální pedagogiky a Sociální aspekty výchovy vrátila k původnímu označení této disciplíny. Andragogická problematika se řeší též samostatně, a to pod hlavičkou Vzdělávání dospělých.

Poměrně stálé a početné zastoupení má rubrika Výzkumné studie (od čísla 11/94) nebo později, skromněji, Výzkumná sdělení. Z více či méně „okrajových“ časopiseckých rubrik lze uvést především Školskou praxi, Zkušenosti z praxe, Zkušenosti ze škol či Z praxe škol nebo příležitostně uveřejňovanou Poradenskou službu či Poradenství, stejně jako Zkušenosti ze světa či prostě Ze zahraničí. Specifické poslání měla rubrika Na pomoc studujícím, příp. Na pomoc autorům. Příspěvky po výtce diskutabilní povahy byly zařazovány (od čís. 21/96) do rubriky Diskuse. Mnoho cenného materiálu bylo prezentováno v rubrice Přílohy, projekty, dokumenty. Z původně pouhé informativní rubriky Novinky na knižním trhu, Knižní novinky, Anotace knih či Zajímavé tituly pedagogické literatury se postupně vyvinuly regulérní a fundované Recenze této literatury (od čís. 1/97). Jednou jedinkrát se objevila rubrika Jubilea, resp. Výročí, jelikož jinak se jubilejní záležitosti „vyřizovaly“ zpravidla ve Zprávách. Hojně frekventovaná rubrika Zprávy a spolu s ní zejména Zprávy (z) ČPdS či Ze života ČPdS plnily onu neodmyslitelnou zpravodajskou funkci původního Zpravodaje České pedagogické společnosti.

Pokud jde o speciální pedagogiku, na kterou bych nyní rád obrátil pozornost, měla svoji samostatnou rubriku pouze ve dvou číslech Pedagogické

orientace, a to v čísle 7/93 (se dvěma příspěvky) a v čísle 4/01 (s jedním příspěvkem). Ve věcném rejstříku PO 1990–1996 jsou pod heslem „pedagogika speciální“ toliko čtyři položky. To ovšem neznamená, že tu bylo otištěno právě jen tolik speciálně pedagogických příspěvků. Bylo jich víc, jenže byly „poschovávány“ – bůhví proč – v jiných oddílech časopisu. Například v indiferentní rubrice Problémy mládeže se ocitlo pojednání o závadách a poruchách chování dětí a mládeže, stejně jako o ochranné výchově u mladistvých pachatelů trestních činů. V rubrice Proměny školy, učitele a žáka najdeme analýzu vývojových tendencí a současného stavu delikvence mladistvých. Do obecné rubriky Školy a jejich problémy se dostal příspěvek o složité problematice integrace handicapovaných dětí. V Poradenské službě se můžeme dozvědět, jak se žije dyslektikům, a na jiném místě v Poradenství se můžeme seznámit se dvěma kazuistikami ilustrujícími reedukaci mladistvých s výchovnými problémy, jak ji provádí speciální pedagog-etoped.

Zvláště pozoruhodné je „zasouvání“ speciálně pedagogické problematiky do rubrik sociálně pedagogických. Například práce o patologické závislosti u dětí a mladistvých je zařazena mezi Sociální aspekty výchovy; historický exkurs do speciální pedagogiky se podniká pod titulem Sociální otázka v našich školách; úvaha o výchově sociálně handicapovaných skupin se objeví v rubrice Sociální pedagogika, kam se dostane dokonce i stať zabývající se speciální otázkou ve výchově vícenásobně postižených jedinců (jinak těž s tzv. kombinovanými vadami – psychickými a somatickými).

Vypadá to tak, jako by se speciálně pedagogická problematika „vtahovala“ či přetahovala do sociálně pedagogického kontextu. V souvislosti s analýzou a prevencí sociálně patologických jevů u dětí a mládeže se sice uznává jistá návaznost na moderní speciální pedagogiku, nicméně o sociální patologii dětí a mládeže jako nové nebo staronové specializaci se soudí, že má „blízko“ k moderní koncepci sociální pedagogiky.

Pozornost, kterou věnuje Pedagogická orientace sociální pedagogice, resp. sociálním otázkám výchovy, je jistě zasloužená. Pokud jde o vztah sociální pedagogiky a speciální pedagogiky – a vlastně jen její etopedické specializace tak se zpravidla jenom konstatuje, že zatím „není plně vyjasněn“. Nelze ovšem řešit tento vztah bez patřičné znalosti všech historických a věcných souvislostí. Jednou se etopedie považuje za součást speciální pedagogiky, jindy za součást sociální pedagogiky. Na několika místech se nekriticky přejímá (z časopisu *Éthum*) nesprávné tvrzení o tom, že etopedie vznikla u nás v šedesátých letech 20. století tak, že prý převzala, ač vědomě (!) či nevědomě (!), prvky sociologické pedagogiky I. A. Bláhy a že byla násilně (!) včleněna do speciální pedagogiky; jako taková prý už dnes nemá žádné oprávnění, jelikož předmět jejího zájmu se kryje jak se sociální prací, tak se sociální pedagogikou.

A tak se tu můžeme setkat s konstrukcí „nápravné sociální pedagogiky“, sociálně pedagogické terapie, sociálně výchovného „zacházení“, s léčebně-terapeutickými (!) aspekty ochranné výchovy a ochranného léčení mladistvých pachatelů trestných činů apod. Mohl bych takto uvádět další příklady, až bych se dostal přes „závady a poruchy chování“ dětí a mládeže k podivnému tvrzení, že leváctví je „závada laterality“ (!). Avšak to není úkolem mého dnešního příspěvku. Na výše zatím jenom naznačené problémy se pokusím polemicky reagovat na jiném místě (v každoročně vydávaném sborníku Česká logopedie).

Závěr ze všeho toho, co tu bylo napsáno – v části (1) i v části (2) – je dvojitě: přimlouvám se za obnovení činnosti odborných sekcí s celostátní působností v rámci České pedagogické společnosti; těm by pak mohly odpovídat hlavní (pokud možno stálé) rubriky jejího odborného časopisu Pedagogická orientace.